

Käyttöopas TAIKE 3.0 – Communicator 5

TAIKE:n käyttö edellyttää henkilökohtaista käyttäjä- tai ammattilaislisenssiä. Tietokoneavusteisen kommunikoinnin apuvälineen hankinta toteutetaan aina erikoissairaanhoidon apuvälinearviointina.

Lisätietoja kommunikoinnin apuvälinepalveluista: **www.tikoteekkiverkosto.fi**

Lisätietoja TAIKE-taulustosta ja koulutuksista: **www.tikoteekki.fi**

TAIKE-TAULUSTON AINEISTO

TAIKE-taulustossa käytettyjä ideoita saa käyttää apuna kommunikointitaulujen suunnittelussa ei-kaupallisessa tarkoituksessa, kun alkuperäinen lähde mainitaan muodossa © TAIKE-taulusto, Kehitysvammaliitto ry.

VALOKUVAT

Eri ihmisten omia valokuvia, Papunetin kuvapankki, eri kaupunkien internetsivut, Mc Donaldsin internetsivut

PIIRRETYT KUVAT Tia Munne, Annakaisa Ojanen, Papunetin kuvapankki

VIDEOT Eri ihmisten omia videoita

MUSIIKKI

Näytteet seuraavista kappaleista:

1. "Ei haittaa", esittäjä Hunajamelonit, säv. Vilkkumaa, san. Vilkkumaa & Herkman

2. "Sirkusparaati", esittäjät Reippaat äidit, säv.&san. TRAD./Samppa Asunta

KÄYTTÖOPPAAN TEKSTI Taro Katajisto, Annakaisa Ojanen ja Irina Savolainen

KANSIKUVA Pekka Elomaa

TAITTO Anu Sallinen

© Kehitysvammaliitto ry. / Tikoteekki



Käyttöopas

TAIKE 3.0 – Communicator 5

Kehitysvammaliitto ry. Helsinki 2018

TAIKE-TAULUSTO	6
1. KÄYTÖN ALOITTAMINEN	8
1.1 Ohjelmien asentaminen ja käyttöönotto	8
1.1.1 DialoQ-taivutin	
1.1.2 Communicator 5	
1.2 TAIKE 3.0 – Communicator 5 taulustojen asentaminen	9
1.3 Käytön aloittaminen ja perusasetukset	10
2. ΤΔΙ ΠΕΝ ΤΟΙΜΙΝΤΔ	10
2 1 Päärakenne tukee keskustelun kulkua	12
2.2 Taulustossa liikkuminen ja viestin puhuminen	13
2.3 Muut ohjelman hallintaan liittyvät toiminnat	15
2.4 Taulujen visuaalinen ilme	16
2.5 Seuraavan ruudun ennakoiminen	18
3. TAIKE 3.0 SISALIO	19
3.1 Aloitus-osio	19
3.2 Omien juttujen - osio	22
3.2.1 Kayttajan esittely	22
3.2.2 Omat alheet	22
3.3 Sanasto-osio	25
3.3.1 Sanaluokkiin pohjautuva sanasto	25
3.3.2 Ainepiireinin ponjautuva sanasto	27
3.3.3 TAIKA	29
3.4 Kirjoittamis-osio	30
5.5 Muut keskustelussa taivittavat osiot	50
4. DIALOQ-TAIVUTTIMEN TOIMINTA	32
4.1 Toiminnan pääperiaatteet	32
4.2 Kieliopilliset merkit ja niiden käyttö	33
	2.6
	36
5.1 Muutosten suunnittelu	36 57
5.2 Muutosten tekeminen	۲ <i>۲</i>
5.5 Uuden laulun lekeminen E 2.1 Puudun porustoiminnot	39
5.5.1 Kuudun perustonninnot	40
5.3.3 Toisen obielmen eveeminen	4Z 12
	40



7. OPPAASSA KÄYTETYT TERMIT

LIITTEET, JOTKA LÖYTYVÄT TAIKE-MUISTITIKULTA

Lista kaikista TAIKE 3.0 – Communicator 5 tauluista

Sanaluokkapohjaisen tauluston sanasto

Arvaa kuka -pelin kuvat

LOMAKKEET Yksilölliset muokkaukset aloitusosioon Yksilölliset muokkaukset omien juttujen osioon Yksilölliset muokkaukset muihin osioihin TAIKE-tauluston käyttöönotto 1 TAIKE-tauluston käyttöönotto 2



45

47

TAIKE-taulusto

TAIKE 3.0 – Communicator 5 on Communicator 5 -kommunikointiohjelmalla rakennettu sisältö, joka toimii yhdessä DialoQ-taivuttimen ja puhesynteesiohjelman kanssa. TAIKE-tauluston kehittäminen alkoi Kommunikointiohjelmat käyttöön -hankkeesta, jonka jälkeen Tikoteekki jatkoi TAIKE-tauluston kehittämistä käyttäjiltä ja ammattilaisilta saadun palautteen pohjalta nykyiseen muotoonsa.

TAIKE-tauluston käyttötarkoitus

TAIKE-taulusto on suunniteltu puhevammaisten henkilöiden kommunikointivälineeksi, mutta sitä voidaan käyttää myös apuna kielellisessä harjoittelussa. Tauluston avulla käyttäjä voi keskustella niin itselleen kuin muillekin tärkeistä asioista. Viesti muodostetaan joko valmiiden kokonaisten ilmausten avulla tai sana sanalta, jolloin kielellinen taivutin muokkaa ilmauksen kieliopillisesti sujuvaksi suomeksi, tai kirjoittamalla. TAIKE-sanan ensimmäinen tavu "TAI" tulee sanasta taivutin ja "KE" sanasta keskustelu. Keskustelun aikana myös keskustelukumppani voi käyttää TAIKE-taulustoa viestiensä muodostamiseen, mikäli se sopii käyttäjälle. Tällä tavoin käyttäjä saa mallia TAIKE-tauluston käytöstä ja keskustelukumppani tulee tutuksi käyttäjän kommunikointivälineen kanssa. TAIKE-taulusto voi olla myös yhdessä tekemisen väline erilaisissa toimintatilanteissa. TAIKE-taulustoa voi käyttää kielellisessä kuntoutuksessa ja opetuksessa. Taulusto on oiva väline mm. kielellisen tietoisuuden, lauseen muodostamisen, sanojen luokittelun, vuorottelun ja keskustelutaitojen harjaannuttamiseen.

TAIKE 3.0 – Communicator 5:n uudet ominaisuudet

TAIKE 3.0 – Communicator 5 on rakennettu Communicator 5 -kommunikointiohjelmaan. Ohjelma mahdollistaa kommunikointiohjelman lisäksi esimerkiksi tietokoneen käytön ympäristönhallinnassa. TAIKE 3.0 – Communicator 5:sta on poistettu edellisessä versiossa olleita virheitä, muutettu joitakin toimintoja sekä lisätty uusia ominaisuuksia:

- Taulustoista on valittavana sanaluokkapohjaisen sanaston tilalle TAIKE 2.0 -versiota laajempi aihepiireihin eli kategorioihin pohjautuva sanasto.
- Aihepiireihin pohjautuvan version ulkoasu on päivitetty ja taustaväri on vaihdettu.

Kielellisen Tikoteekki-taivuttimen kehittäminen DialoQ-taivuttimeksi (CodeQyhtiön tuote) on mahdollistanut TAIKE 3 – Communicator 5:n kehittämisen uudelle kommunikaatio-ohjelma-alustalle. Myös kielellisen taivuttimen toimintaa on päivitetty yhteistyössä CodeQ:n kanssa. Tämä taivutin toimii kaikissa suomea puhuvissa kommunikointiohjelmissa. Taivuttimen toiminnasta on oma lukunsa 4, josta voi lukea taivuttimen nykyisistä periaatteista. TAIKE 3:n toimintaan liittyviä taivutinmuutoksia ovat mm. seuraavat:

- Nimisoluissa riittää iso alkukirjain kertomaan taivuttimelle, että kyseessä on erisnimi.
- Taivuttimelle on mahdollista luoda poikkeussääntöjä sanojen lausumiseen erilliseen poikkeussääntötiedostoon

HUOM! Taivutinta kehitetään jatkuvasti ja siihen voi tulla uusia ominaisuuksia, joita ei tässä oppaassa ole kerrottu. Uusimman version tiedot löytyvät Taivuttimen asennustiedostoista.

Käyttöoppaan sisältö

Tästä käyttöoppaasta löydät tarkempaa tietoa mm. TAIKE 3 – Communicator 5:n toiminnasta ja sisällöstä sekä käyttäjäkohtaisten muutosten tekemisestä. Käyttöopas on sama TAIKE 3:n kaikille eri taulustoille. Käyttäjäkohtaisten muutosten tekemiseen saattaa tarvita tämän käyttöoppaan lisäksi Communicator 5:n omaa käyttöopasta. Oppaassa käytetään sekä termiä TAIKE-taulusto että TAIKE 3.0. Näistä ensimmäinen viittaa TAIKE:n kaikkiin versioihin ja TAIKE 3.0 korostaa asian liittyvän versioon 3.0.



Ennen TAIKE-tauluston käytön aloittamista käyttäjän koneeseen täytyy asentaa Communicator 5 -kommunikointiohjelma, DialoQ-taivutin, jonka mukana asentuu myös Nuance-puhesynteesiohjelma, sekä kopioida TAIKE:n tikulta eri tiedostoja. TAIKE-apuvälinekäyttäjälle nämä asennukset tekee se apuvälineyksikkö, josta TAIKE on myönnetty. Tarvittaessa asennukseen voi pyytää apua Kehitysvammaliiton Tikoteekista (tikoteekki@kvl.fi).

1.1 Ohjelmien asentaminen ja käyttöönotto

Toimiakseen TAIKE 3.0 - Communicator 5 tarvitsee seuraavat ohjelmat:

- Communicator 5 -kommunikointiohjelma
- DialoQ-taivutin
- Puhesynteesi (DialoQ tai muu suomenkielinen, SAPI5 yhteensopiva puhesynteesi)

1.1.1 DialoQ-taivutin

Asennus

Asenna DialoQ-taivutin käynnistämällä asennusmedialta Setup_DialoQ_Taivutin-X.X.X.exe (numerointi vaihtelee asennustiedoston versiosta riippuen, esim. 1.4.3)

Suorita asennus ruudulla annettujen ohjeiden mukaisesti. Ohjelma asentaa DialoQ-taivuttimen, KobaSpeech-puhesynteesiohjelman joko Onni tai Satu-äänellä tai molemmilla, mikäli käytössä on kahden äänen lisenssi. Asennusohjelma asentaa myös tarvittaessa Microsoft Visual C++ Runtime -ohjelman, mikäli sitä ei ole koneelle jo asennettuna.

Käyttöönotto

Kun DialoQ-taivutin on asentunut, se pitää aktivoida. Asennusohjelma kehottaa käynnistämään lisenssin aktivoinnin asennuksen lopuksi. Se voidaan myös käynnistää manuaalisesti Windowsin *Käynnistä*-valikosta avaamalla sieltä *DialoQ-taivutin* ja valitsemalla *Lisenssinhallinta*. Syötä lisenssiavain avautuvaan ikkunaan ja aktivoi se painamalla *Hae lisenssi*. **Huom! Lisenssin aktivointi vaatii internetyhteyden.**

Myös puheääni/äänet pitää aktivoida omalla lisenssiavaimellaan. Avaa Windowsin *Käynnistä-*valikosta K*obaSpeech 3* ja sieltä *KobaSpeech Activation* -ohjelma. Syötä puheäänen lisenssiavain *Serial number* -kenttään ja paina *Activate Automa-tically* -painiketta, jolloin lisenssi aktivoituu.

Jos käytössä on kaksi ääntä, valitse haluamasi ääni menemällä Windowsin *Käynnistä*-valikkoon valitsemalla *DialoQ-taivutin* ja avaamalla *Taivuttimen Asetukset* (32-bit). Avautuvasta ikkunasta voit valita joko Onni- tai Satu-äänen. Voit myös säätää puhesynteesin korkeutta ja nopeutta sekä muutamia muita asetuksia.

1.1.2 Communicator 5

Asennus

Asenna Tobii Communicator 5 käynnistämällä toimitetulla asennusmedialla oleva *SetupCommunicatorSuite.exe* -sovellus. Kun asennus näin kysyy, valitse *Täydellinen asennus*. Näin kaikki tarvittavat ominaisuudet asentuvat koneelle.

Käyttöönotto

Kun Communicator 5 käynnistetään ensimmäisen kerran, se avaa ohjatun käyttöönoton.

- Syötä haluamasi käyttäjänimi ja valitse puhesynteesiksi DialoQ-taivutin. Valitse myös syöttötapa (=ohjaintapa) ohjaintavasta riippuen.
- Valitse käyttäjätaso. Tämä vaikuttaa siihen, mitä sivustoja näkyy Communicator 5:n kotisivulla oletuksena. Tämä ei vaikuta varsinaiseen tauluston käyttöön.
- Kun ohjattu asennus on tehty, ohjelma kehottaa aktivoimaan lisenssin. Valitse lisenssien hallinta ja syötä lisenssiavain aktivoidaksesi lisenssin.

1.2 TAIKE 3.0 - Communicator 5 taulustojen asentaminen

TAIKE 3.0 -muistitikun sisältö:

Taulustot Iso taulusto Iso taulusto kategoria 48 Pieni taulusto Pieni taulusto kategoria 24 TAIKA TAIKE 3.0 – Communicator 5 -manuaali Manuaalin lisäosat TAIKA-manuaali

• Asenna kaikki ohjelmat järjestelmänvalvojana.

• Jos koneella on monta käyttäjää, muista asentaa ohjelmisto ja haluttu taulusto TAIKE-käyttäjän käyttäjätilillä, jotta tiedostot asentuvat oikeisiin kansioihin.



TAIKE 3.0 – Communicator 5 asentaminen uudelle käyttäjälle

1. Vie haluttu taulusto/taulustot (esim. Iso sanasto) Communicator 5:n Minun sivustoni kansioon \Tiedostot\Communicator 5*Käyttäjän nimi*\Minun sivustoni\ ja nimeä se käyttäjän mukaan esim. Liisan taulusto.

2. Aseta taulusto aloitussivuksi avaamalla Communicator 5:n Kotisivu.

- Valitse Muokkaa kotisivua ja paina Lisää sivustot -painiketta.
- Valitse *Minun sivustoni*.
- Valitse avautuvasta ikkunasta haluamasi sivusto (yleensä aloitus) ja valitse ylhäältä *Lisää kotisivulle*. Sulje ikkuna ylhäällä olevasta ruksista.
- Valitse lisäämäsi sivusto ja valitse *Aseta aloitussivuksi* oikealla olevasta valikosta. Varmista valinta.
- Nyt Communicator 5 avautuu automaattisesti valittuun taulustoon aina ohjelman käynnistyessä.

3. TAIKEn käynnistys: TAIKE 3 - Communicator 5 voidaan avata kahdella tavalla: a) klikkaamalla työpöydällä olevaa Communicator 5 pikakuvaketta. Jos pikakuvaketta ei ole työpöydällä, kopioi Communicator 5:n pikakuvake asennuskansiosta tai Käynnistä-valikosta ja liitä se työpöydälle. b) TAIKE 3 – Communicator 5 avautuu koneen käynnistyessä: vie pikakuvake käynnistyshakemistoon avaamalla resurssinhallinta ja kirjoittamalla osoitekenttään shell:startup. Kopioi pikakuvake avautuvaan kansioon.

HUOM! Koska Taike 3.0 toimii eri ohjelmassa kuin aiemmat TAIKE-sisällöt, niitä ei voida päivittää tälle versiolle.

1.3 Käytön aloittaminen ja perusasetukset

TAIKE-taulusto käynnistyy joko automaattisesti koneen avautuessa tai klikkaamalla työpöydällä olevaa Communicator 5 pikakuvaketta. Määriteltyäsi aloituslomakkeen, se avautuu suoraan ajotilaan haluamaasi tauluun (ks. 1.2.).

Ensimmäisellä Communicator 5:n käyttökerralla ohjelmaan tulee tehdä tietyt perusasetukset ohjelman muokkaustilassa, johon pääsee ajotilasta painamalla Shift+F5, klikkaamalla hiiren oikeaa painiketta tai pitämällä sormea kosketusnäytöllä, ja valitsemalla avautuvasta valikosta muokkaa sivustoa. Takaisin ajotilaan pääsee painamalla F5 tai valitsemalla työkalupalkin Näytä-valikosta Aja-komento tai työkaluriviltä

Kaikki perusasetukset tehdään työkalupalkin Asetukset -valikosta ja ne säilyvät, vaikka ohjelma suljetaan. Osa näistä asetuksista liittyy TAIKE-tauluston sujuvaan toimintaan ja osa on käyttäjäkohtaisia valintoja.



Syöttötapa

Communicator 5 tukee kaikkia yleisimpiä syöttö- eli käyttötapoja. Katseohjauksen asetukset määritellään erillisellä Gaze Interaction -ohjelmalla. Muiden syöttötapojen asetukset voit muuttaa suoraan *Syöttötapa*-valikosta.

Skannausasetukset

Mikäli käyttötapa on askellus, huomioi myös *Skannausasetukset*. Ne ovat käyttäjäkohtaisia ja voit määritellä halutut viiveet ja skannaustavan.

Kytkinpohjainen hiiriemulaatio

Jos haluat käyttää hiiren toimintoja ulkoista kytkintä käyttämällä, voit säätää sen toimintoja ja nopeutta tarpeen mukaan.

Korostus

Perusasetukset eivät vaadi muuttamista: Kehystyylinä kehys, kehyksen paksuus 2 ja kehyksen väri punainen. Asetuksia voi muuttaa käyttäjän tarpeiden mukaan ja esim. *Suurenna painike* (%) voi olla tehokas apu heikkonäköisille ja pienten ruutujen osoittamiseen.

Linkkien havainnollistaminen

Oletuksena TAIKEssa tulee käyttää linkkien havainnollistamisessa oikeassa alakulmassa olevaa vihreää nuoli-kuvaketta.

Ääniasetukset

Ääni on se puhesynteesi, joka toistaa viestiruutuun valitsemasi viestin. Ääneksi valitaan TAIKE:a käytettäessä aina DialoQ-taivutin, jotta taivuttava sisältö toimii oikein (ks. Taivuttimen asetukset kohdasta 1.1.1).

Palauteääni tarkoittaa ennen varsinaista viestiä kuuluvaa lyhyempää ilmausta tai sanaa, joka kuuluu, kun osoitin tai askelluskehys liikkuu ruudun päältä (ei tarvita klikkausta).

Palauteääni helpottaa oikean viestin löytämistä kaikkien merkkien joukosta ja sitä käytetään muistin tukena sekä apuna heikkonäköisillä. Kaikissa TAIKE-tauluston ruuduissa on mahdollisuus Palauteäänen käyttöön.

Voit ottaa palauteäänen käyttöön/pois käytöstä Palauteäänet-välilehdeltä. Täältä voit myös ottaa käyttöön Puhu kirjoittaessa -toiminnon sekä napsautusäänet.

Nyt perusasetukset on tehty ja ne säilyvät samanlaisina, vaikka kone suljetaan!



TAIKE-taulustossa on satoja vaaleankeltataustaisia (sanaluokkapohjainen sanasto) / vihertävätaustaisia (aihepiiripohjainen sanasto) tauluja ja oranssitaustaisia (sanaluokkapohjainen sanasto) / sinitaustaisia (aihepiiripohjainen sanasto) ponnahdussivuja. Taulut ja ponnahdussivut on yhdistetty toisiinsa erilaisten linkitysten avulla. Kaikki taulut ja ponnahdussivut ovat tietokoneella samassa kansiossa (esimerkiksi Liisan taulusto) kohdassa \tiedostot\ Communicator 5 (ks. 1.2.).

TAIKE-taulustossa viesti muodostetaan joko yhden taulun ruutujen avulla tai kulkemalla taulusta toiseen. Ruutua klikkaamalla ruudun viesti ilmestyy viestiruudulle tai /ja toinen taulu/ponnahdussivu avautuu. Ponnahdussivut avautuvat taulun päälle ja useimmiten ne poistuvat, kun jotakin ruutua klikataan.

2.1 Päärakenne tukee keskustelun kulkua

Jokaisen taulun yläosassa on samanlainen päärakenne (kuva 1). Päärakenteen ruudut eivät puhu, vaan niiden avulla liikutaan taulusta toiseen. Päärakenteen idea perustuu tavallisessa keskustelussa esiintyviin ilmiöihin, jotta TAIKE-tauluston käyttäjä voisi keskustella mahdollisimman sujuvasti.

Keskustelun kululle ominaisia ilmiöitä ovat mm. seuraavat:

- ► Keskustelu alkaa jostakin.
- ▶ Keskustelun sisältöä ei voi ennakoida ja se muotoutuu keskustelun aikana.

► Keskustelun aikana esitetään usein kysymyksiä, vastauksia, kommentteja ja pyydetään lisäselvitystä tai korjataan itse omaa tuotosta.

► Keskustelu loppuu joko itsestään, kun keskustelutilanne muuttuu tai aiheen vaihtumiseen.







TAIKE-taulustossa voi tuottaa keskusteluun sisältöä kolmen erilaisen osion avulla:

- 1. ennakkoon suunnitelluista aiheista omien juttujen osion avulla,
- 2. mistä tahansa aiheesta sanaston avulla tai
- 3. mistä tahansa aiheesta kirjoittamalla.

Hierarkkisesti ajateltuna TAIKE-taulustossa ei ole yhtä päätaulua, jonka alle kaikki taulut levittäytyvät, vaan on junamallinen päärakenne, jonka eri osioiden alle levittäytyy vaihteleva määrä tauluja. Keskustelun aikana liikutaan keskustelun osiosta toiseen jokaisessa taulussa samanlaisena toistuvan päärakenteen avulla.

TAIKE-tauluston päärakenteessa on yhdeksän keskustelun kulkuun liittyvää osiota, joista aloitus, omat jutut, ja sanasto ovat laajoja osioita, kun kaikki muut osiot ovat yhden taulun kokoisia. Klikkaamalla jotakin päärakenteen yhdeksästä keskustelun kulkuun liittyvästä ruudusta avautuu osion päätaulu. Tallennusmediassa on lista kaikkien osioiden alle levittäytyvistä tauluista ja luvussa 3 kerrotaan tarkemmin näiden osioiden sisällöstä.

2.2 Taulustossa liikkuminen ja viestin puhuminen

Päärakenteessa on keskustelun kulkuun liittyvien toimintojen lisäksi muita tärkeitä toimintoja, joita tarvitaan mm. taulustossa liikkumiseen ja viestien puhumiseen.





Viestiruutu ei puhu silloin, kun ponnahdussivu on aktiivinen. Mikäli ponnahdussivun ruutu ei palauta suoraan edelliseen tauluun, täytyy käyttäjän palata siihen sinisen nuolen avulla.



TAIKE-taulustossa liikutaan joko kaikkien taulujen yläosassa olevan samanlaisen päärakenteen avulla tai yksittäinen ruutu linkittyy suoraan johonkin toiseen tauluun. Ponnahdussivut linkittyvät useimmiten suoraan edelliseen tauluun. Ruudun linkittymisestä toiseen tauluun on aina merkkinä pieni vihreä nuoli ruudun oikeassa alakulmassa. Ruuduille tehtyjen linkitysten lisäksi TAIKE-taulustossa liikutaan sinisten nuolten avulla joko taaksepäin tai eteenpäin (vain joissakin sanasto-osuuden tauluissa). Taaksepäin vievä sininen nuoli toimii kuten internetissä eli vie aina edelliseen tauluun. Tätä toimintoa kannattaa opetella käyttämään, sillä se nopeuttaa liikkumista taulustossa. Merkkinä siitä, missä päärakenteen osiossa milloinkin ollaan, on päärakenteen ruudun vahva keltainen taustaväri.

Uutta viestiä aloitettaessa viestiruudun täytyy olla tyhjä, jotta kielellinen taivutin tietää, mitkä osat kuuluvat viestiin ja osaa taivuttaa sen oikein. TAIKE-taulustossa voi kertoa viestin kolmella tavalla: valmiin viestin avulla, tuottamalla sen merkki merkiltä tai kirjoittamalla. Tavasta riippuen viestiruutu toimii eri tavoin TAIKE 3 – Communicator 5:ssa.

VALMIIT ILMAUKSET

• Kun käyttäjä klikkaa ruutua, jossa on valmis viesti, puhesynteesi sanoo viestin ja ruudun merkki tulee viestiruutuun.

ILMAUS MERKKI MERKILTÄ

• Kun käyttäjä haluaa rakentaa viestin itse merkki merkiltä, jokainen klikattu merkki tulee järjestyksessä viestiruutuun ja jää siihen. Puhesynteesi sanoo jokaisen valitun merkin jälkeen sanan sen perusmuodossaan.

• Kun viesti on valmis, käyttäjä klikkaa viestiruutua, jolloin puhesynteesi sanoo halutun viestin taivutettuna. Tämän jälkeen viestiruudussa olevien merkkien taustalle tulee turkoosi tausta.

• Mikäli käyttäjä haluaa sanoa viestin uudelleen, hän klikkaa viestiruutua.

• Kun käyttäjä aloittaa seuraavan viestin, viestiruutu tyhjenee itsestään. Jos käyttäjä haluaa kuunnella keskeneräisen viestin ja jatkaa sitä sen jälkeen, hänen täytyy viestin kuuntelun jälkeen poistaa merkkien takana oleva turkoosi tausta painamalla nuolinäppäimiä ja menemällä nuolien avulla oikeaan kohtaan. Nuolinäppäimet löytyvät joko näppäimistöltä tai kirjaimet-taulusta.

KIRJOITTAMINEN

• Sanat kirjoitetaan kirjain kirjaimelta joko kirjaimet-taulusta tai näppäimistön avulla.

• Kirjoittamisen apuna voi käyttää sanaennustusta.

- Kun viesti on valmis, käyttäjä klikkaa viestiruutua, jolloin puhesynteesi sanoo halutun viestin taivutettuna.
- ks. myös luku 3.4



2.3 Muut ohjelman hallintaan liittyvät toiminnat

"Tietokoneen toiminnat"-taulusta, löytyy erilaisia kommunikointiohjelman ja taivuttimen hallintaan liittyviä toimintoja. Tähän tauluun pääsee klikkaamalla päärakenteen -ruutua.



KUVA 3. Muut ohjelman hallintaan liittyvät toiminnot.

Viestirivin sisällön tallentaminen

Kun käyttäjä tuottaa pidemmän viestin, jonka hän haluaa säilyttää sen myöhempää käyttöä varten, viesti täytyy tallentaa. Tallenna viestirivillä oleva viesti painamalla tallenna painiketta. Avautuvalla ponnahdussivulla näet tallennetut viestit ja viestirivin, jossa tallennettava viesti näkyy. Paina alhaalla olevaa Tallenna-painiketta, jolloin viesti tallentuu viestilistaan. Sulje ponnahdussivu. HUOM. Ohjelma tallentaa ainoastaan viestin tekstin, ei kuvia. Kun viesti halutaan uudelleen esiin, klikataan ruutua "avaa" ja valitaan haluttava viestiä. Kun se halutaan poistaa, klikataan ruutua "poista". Viestejä voi tallentaa rajattoman määrän.

Viestirivin sisällön tulostaminen

Kun käyttäjä haluaa tulostaa tuottamansa viestin, hän klikkaa ruutua "tulosta". Kommunikointiohjelma käyttää koneeseen asetettua oletustulostinta. Tulosteeseen tulee ainoastaan viestirivin teksti, ei kuvia.



Puheäänen hiljentäminen ja voimistaminen

Klikkaamalla ruutuja "hiljennä/voimista puheääntä" käyttäjä voi hiljentää tai voimistaa puheääntä vaiheittain. Äänen saa kokonaan pois tai suurimmalle voimakkuudelle. Tätä ominaisuutta kannattaa hyödyntää, jos käyttäjä haluaa esimerkiksi valmistella viestinsä ensin rauhassa ja vasta sitten kertoa sen kokonaisena.

Koneen sammuttaminen

Käyttäjä voi sammuttaa itse koneen tätä kautta.

Muiden ohjelmien avaaminen TAIKE- tauluston kautta

Communicator 5:n kautta voi avata myös muita ohjelmia. TAIKE-taulustoon on asennettu valmiiksi muutamien yleisimpien ohjelmien avausmahdollisuus (ks. luku 5.3.3).

TAIKE-tauluston esittely

Tästä taulusta löytyy TAIKE-tauluston esittely tekstimuodossa ja sen voi myös kuunnella.

2.4 Taulujen visuaalinen ilme

TAIKE-taulustossa on käytetty järjestelmällisesti tiettyjä visuaalisia keinoja, jotta käyttäjän olisi helpompi hahmottaa taulun sisältöä ja kohdistaa nopeammin huomio haluamaansa kohtaan.

Värit

Taulujen taustaväri Sanaluokkapohjaisissa Taikeissa on aina pastellin keltainen ja ponnahdussivu oranssi. Aihepiiripohjaisten taulujen taustaväri on aina sinivihreä ja ponnahdussivujen tausta on vaaleansininen. Ruutujen värit eroavat niiden sisällön mukaan.



Vaaleansininen tausta tarkoittaa elollista asiaa (ihmiset + eläimet).



Vaaleanpunainen tausta tarkoittaa tekemistä.



Vaaleanvihreä tausta tarkoittaa kuvailevaa sanaa.



Vaaleankeltainen tausta tarkoittaa elotonta asiaa tai esinettä.





Valkoinen tausta tarkoittaa useimmiten ajan, sijainnin tai määrän käsitettä.



Tummemman sininen tausta tarkoittaa valmista ilmausta.



Metsän vihreä tausta tarkoittaa puolikasta ilmausta eli sen jälkeen ilmestyy joko ponnahdussivu tai käyttäjä jatkaa viestin muodostamista saman taulun muilla merkeillä.

Jotta värit tulevat uusiin tauluihin ja ruutuihin oikein, suosittelemme niiden kopioimista jo valmiista tauluista. Kopioi olemassa olevan ruudun ulkoasu painamalla painikkeen päällä hiiren oikeaa painiketta ja valitsemalla kopioi. Sen jälkeen klikkaa halutun ruudun päällä hiiren oikeaa painiketta ja valitse Liitä määräten -> Ulkoasu.

Ruudun reuna ja muoto



Musta reunus sanaluokkapohjaisessa TAIKEssa tarkoittaa, ettei ruutu puhu. Jos ruudussa on vihreä nuoli, se linkittyy jonnekin. Muutoin se toimii kylttinä.



Harmaa reunus sanaluokkapohjaisessa TAIKEssa tarkoittaa puhuvaa ruutua.

Sanaluokkapohjaisissa TAIKE-taulustoissa käytetään enimmäkseen suorakulmaisia ruutuja ja aihepiiripohjaisissa pyöreäkulmaisia ruutuja. Joissakin tauluissa on esim. sosiaalisia fraaseja monikulmaisella ruudulla.

Ruudun teksti

TAIKE-taulustossa on pyritty siihen, että ruutujen tekstit olisivat samassa taulussa aina samanlaiset. Tekstityyppi on yleensä Arial - normaali ja tekstikoko on joko 12 tai 14. Aihepiiripohjaisessa vastaavasti 20 tai 26.

Merkkien sijoittaminen tauluun

Ruudut on sijoitettu kaikkiin Sanaluokkapohjaisiin tauluihin viestin sisällön mukaan niin, että samantyyppiset viestit/ merkit ovat omassa pystyryhmässään. Tästä poikkeuksena ovat kirjoitustaulut, päärakenne, numerotaulut ja tarinat, joissa



merkit on ryhmitelty lukusuunnan mukaan vasemmalta oikealle. TAIKE-taulustossa on pyritty siihen, että sisällöllisesti samankaltaisissa tauluissa, saman viestin sisältävät ruudut sijoittuisivat suunnilleen samaan kohtaan. Taulujen suuren määrän vuoksi tämä ei kuitenkaan toteudu aukottomasti.

2.5 Seuraavan ruudun ennakoiminen

Sanaluokkapohjaisen TAIKE-tauluston ruudut linkittyvät usein toiseen tauluun. Näiden linkitysten avulla ennakoidaan seuraavaa ruutua ja siten nopeutetaan liikkumista taulustossa. Esimerkiksi sanaluokkiin pohjautuvassa sanastossa ihmisten nimet linkittyvät tekemisiin. Mikäli uusi taulu ei ole se, jota käyttäjä tarvitsee, hän voi siirtyä haluamaansa tauluun päärakenteen tai sanasto-osuuden ylävalikon avulla. Ennakoiminen on toteutettu jokaisen taulun sisällön mukaan ja on siis taulukohtainen.



3. SISÄLTÖ

TAIKE 3:sta on viisi erilaista versiota.

- 1. Iso taulusto
- 2. Iso taulusto aihepiirisanastolla
- 3. Pieni taulusto
- 4. Pieni taulusto aihepiirisanastolla
- 5. TAIKA taulusto

Iso ja Pieni taulusto eroavat toisistaan sisällön monimuotoisuudessa, ja se näkyy taulujen erilaisissa rakenteissa ja ruutujen määrässä. Iso taulusto on kielellisesti vaativampi ja sen käyttö vaatii parempaa muistia. Isossa ja Pienessä taulustossa on kuitenkin suuri joukko tauluja, jotka ovat täysin samanlaisia, esim. kaikki toiminta- ja aihetaulut sekä sanasto-osuus. Ison ja Pienen tauluston välisistä eroista kerrotaan tarkemmin jokaisen osion kohdalla erikseen.

Ison ja pienen tauluston voi valita joko sanaluokittain jaotellulla sanastolla tai aihepiirisanastolla. Aihepiirisanastoon pohjautuvat taulustot erottaa sanaluokkapohjaisista sinivihreästä taustasta ja hieman poikkeavasta ulkoasusta.

Taiken 2.0 versiosta tuttu aihepiireihin pohjautuva sanasto, ns. kategoriapohjainen sanasto, on omana sisältönään siirretty Communicator 5 -ohjelmaan nimellä TAIKA.

Käyttäjä vaikuttaa paljon oman taulustonsa sisältöön myös sillä, minkälaisia tauluja hän valitsee omaan taulustoonsa ja minkälaisia muokkauksia lähi-ihmiset tekevät taulustoon (ks. luku 5.1).

3.1 Aloitus-osio

Aloitus-osion päätaulun avulla käyttäjä voi joko aloittaa keskustelun tai tehdä erilaisia toiminta-aloitteita. Tämän taulun ei tarvitse välttämättä olla se taulu, joka avautuu ohjelman avautuessa. Ison ja pienen tauluston aloitustaulut ovat erilaiset. Molemmissa tauluissa on samat toiminnot, mutta pienessä aloitustaulussa on vähemmän eri mahdollisuuksia.





KUVA 4. Ison tauluston aloitustaulu. (Kuvassa aihepiiripohjaisen tauluston aloitussivu)



KUVA 5. Pienen tauluston aloitustaulu. (Kuvassa sanaluokkapohjaisen tauluston aloitussivu)



Molemmissa aloitusosioissa on yksi päätaulu, josta avautuu useita ponnahdusikkunoita. Osasta ponnahdusikkunoista pääsee vielä toimintatauluihin. Toiminta-aloitteet muodostetaan niin, että ensin valitaan joko "Haluatko sinä" tai "Minä voisin" -ruutu. Sen jälkeen valitaan haluttu toiminta samasta taulusta. Tämä toiminta on joko yksi ruutu tai valittavissa useasta eri vaihtoehdosta ponnahdussivussa.

Isossa ja Pienessä taulustossa on valmiina samat toimintataulut ja käyttäjä valitsee niistä itselleen mieluisimmat. Jos käyttäjä ei tarvitse jotakin näistä toiminnoista, niin siihen liittyvä ruutu piilotetaan näin: klikkaa hiiren oikealla painikkeella ruudun päällä ja valitse *Painike* \rightarrow *Piilotettu*. Tämä toiminto ei poista taulua taulustosta eli mikäli käyttäjä haluaa myöhemmin toimintataulun käyttöönsä, sen voi palauttaa ottamalla valinnan pois samasta valikosta.

Kertoa-ruudun ponnahdusikkunasta löytyy

- vitsit
- humoristiset tarinat

Pelata-ruudun ponnahdusikkunasta löytyy

- noppa
- Afrikan tähti
- Kimble
- Arvaa kuka

Leikkiä-ruudun ponnahdusikkunasta löytyy

- kauppaleikki
- kampaajaleikki
- lääkärileikki
- rosvo ja poliisi -leikki
- piiloleikki
- 10 tikkua laudalla
- kirjallisuusaiheinen tietokilpailu
- urheiluaiheinen tietokilpailu
- arvoitusleikki
- levyraati

Useissa leikkitauluissa on ensin leikkiä valmisteleva taulu (nimeltään esim. "lääkärileikin roolit"), jossa mietitään mm. kullekin leikkijälle sopiva rooli. Tästä taulusta käyttäjä pääsee varsinaiseen leikkitauluun, kun hän valitsee "minä voisin olla" + esim. "lääkäri". "Haluatko sinä olla " + "lääkäri" ei linkity leikkitauluun!

Arvaa kuka -peliin tarvittavat kortit löytyvät TAIKE 3:n tallennusmediasta. "Levyraati"-tauluun liitetään itse halutut kappaleet. Ohjeet löytyvät luvusta 5.3.2



3.2 Omien juttujen -osio

Omien juttujen osio on laaja ja se jakaantuu esittely- ja omien aiheiden osioon. Omien juttujen osiossa on paljon käyttäjäkohtaista materiaalia ja sen avulla käyttäjä voi keskustella itselleen tärkeistä aiheista. Ilmaukset ovat usein valmiita kokonaisia ilmauksia ja myös äänitettyjä viestejä voi käyttää.





KUVA 6. Omien juttujen osion päätaulu isossa taulustossa.

KUVA 7. Omien juttujen osion päätaulu pienessä taulustossa.

3.2.1 Käyttäjän esittely

Päätaulun vasemmalla puolella on käyttäjän esittelyä. Hän voi kertoa nimensä, kommunikointitapansa, ikänsä, perheestään, koulustaan, harrastuksistaan, mieluisista asioista ja niistä asioista, joista ei pidä. Vastavuoroisesti hän voi kysellä samoista asioista keskustelukumppaniltaan klikkaamalla oranssia sinä-ruutua. Esittelyyn liittyviä tauluja on useita ja niissä käytetään valmiita ilmauksia.

Omien juttujen osiossa on valmiina esimerkki-ilmauksia ja tarkoitus on, että jokaisen käyttäjän taulustoon tehdään yksilöllisiä muutoksia (ks. luku 5). Esittelyosion avulla on myös tarkoitus herättää kiinnostusta keskustelukumppanissa ja siinä on useita esimerkkejä valokuvien, videon ja musiikin käyttömahdollisuuksista.

Käyttäjän esittely on Isossa ja Pienessä taulustossa rakenteeltaan samanlainen, mutta valmiiden esimerkkien sisältö on erilainen.

3.2.2 Omat aiheet

Päätaulun oikealla puolella on omien aiheiden osio. Isossa ja Pienessä taulustossa on valmiina samat 35 erilaista aihetta, joista käyttäjä valitsee itselleen mieluisimmat ja ajankohtaisimmat. Aiheet vaihtelevat synttäreistä lätkämatsiin ja Kelaasiointiin. Aihetauluissa ilmaukset tuotetaan joko valmiiden ilmausten avulla tai



sana sanalta. TAIKE 3:ssa on erikseen ponnahdusikkuna tauluille, jotka on tarkoitettu asiointitilanteisiin. Osaa aihetauluista, kuten Ostokset, voi käyttää sekä asiointitilanteissa että ostoksista keskusteluun. TAIKE 3:ssa on valmiina seuraavat aihetaulut ja ne löytyvät saman kansion sisältä kuin kaikki muutkin taulut esim. "Liisan taulusto". Voit tutustua tauluihin näin: *Tiedosto \rightarrow Avaa \rightarrow Selaa \rightarrow "liisan taulusto" \rightarrow (Liisa=käyttäjän nimi)*

- 1. aamupiiri
- 2. autokeskustelu
- 3. elokuvat
- 4. hiukset
- 5. juuret (toisen haastattelu)
- 6. kirjat (+lehdet)
- 7. koulupäivä
- 8. koulutunti
- 9. lätkämatsi
- 10. matkustus
- 11. meikata
- 12. minusta tulee isona (lasten)
- 13. musiikkikeskustelu
- 14. nuorten jutut
- 15. ratsastus
- 16. sanomalehti
- 17. shoppailu
- 18. suhteet (poikiin/ tyttöihin)
- 19. synttärit
- 20. tulevaisuus (ammatinvalinta)
- 21. tv-sarjat
- 22. unelmat (lasten)

ASIOINTITILANTEET

- 23. asiointihampurilaisravintola
- 24. asioimiskampaaja
- 25. asiointikioski
- 26. asiointikirjasto
- 27. asioimislääkäri
- 28. asiointi mc donalds
- 29. autokorjaamo
- 30. hammaslääkäri
- 31. kela
- 32. ostokset
- 33. raha-asiat
- 34. silmälääkäri
- 35. tulkintilaus

Isossa taulustossa on valmiiksi 15 ja Pienessä taulustossa 8 soikionmuotoista ruutua eri aiheita varten. Näihin ruutuihin on linkitetty valmiiksi kaksi aihetaulua kuulumis- ja asioimisruutujen lisäksi. Tarkoitus on, että tyhjiin ruutuihin laitetaan linkitys ja kuva niistä aiheista, joita kukin käyttäjä tarvitsee. Tähän kohtaan voi linkittää myös omia itse tehtyjä aihetauluja. Luvussa 5 on ohjeet kuvan ja linkityksen laittamisesta ruutuun.

Omien aiheiden osiossa on yhtenä aiheena **kuulumiset**, joka on oma laaja osionsa. Kuulumisten osion sisältö on aina käyttäjäkohtainen ja se vaatii myös jatkuvaa päivittämistä. Kuulumisten-osion päätaulu on Isossa ja Pienessä taulustossa erinäköinen:



KUVA 8. Kuulumisten osio isossa taulustossa.

KUVA 9. Kuulumisten osio pienessä taulustossa.

Kuulumisten osion päätaulu jakaantuu molemmissa taulustoissa sisällöllisesti kahteen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä taulun vasemmalla puolella on ns. **jutustelun puoli**. Numeroiden alle laitetaan pienissä pätkissä esimerkiksi jokin tarina, juoru, uutinen tai arvoitus. Ilmausten avulla käyttäjä houkuttelee kuulijaa osallistumaan kerrontaan. Isossa taulustossa on kaksi viiden ilmauksen sarjaa ja pienten taulustossa on yksi. Tarkoitus on, että numeroita ei vaihdeta kuviin, jotta yllätyksellisyys säilyy ja viestisarjojen vaihtaminen olisi nopeampaa. Esimerkki tapahtuman kertomisesta:

"arvaa mitä" "no mitä"

"mulle sattu eilen yks hauska juttu, arvaappa missä" "oisko kaupassa?"

" koulussa, mä menin historian tunnille ja istuin siellä koko tunnin, no mitäs kummallista siinä oli" "no oliks sulta jäänyt kirjat kotiin"

"ei mulla pitäny historiaa olla, vaan äikkää, kukaan ei tajunnu, ett mä olin väärässä ryhmässä" "ihan tosi?"

"tällästä meiän koulussa"

Taulun oikealla puolella on **kuulumisten puoli**, jonka ruudut linkittyvät uusiin tauluihin. Koti- ja kouluruuduista avautuvien taulujen avulla käyttäjä voi kertoa viimeaikaisia em. tilanteisiin liittyviä kuulumisia. Oikean puolimmaisten ruutujen avulla kerrotaan isommista iloisista ja kurjista tapahtumista. Isossa taulustossa nämä tapahtumat jaetaan myös menneisiin ja tuleviin. Tästä nelikosta "mennyt-tuleva-iloinen-kurja" valitaan ensin mennyt tai tuleva (näytöllä ei tuolloin tapahdu mitään näkyvää) ja sen jälkeen valitaan iloinen tai kurja tapahtuma. Ensimmäisestä valinnasta riippuen "iloinen ja kurja" -uudut yhdistyvät joko menneisiin tai tuleviin tapahtumiin.

Jos käyttäjä haluaa myöhemmin tallentaa kuulumisosioon tehtyjä tauluja, joiden käyttäminen ei ole enää ajankohtaista, ne voidaan tallentaa vanhojen kuulumisten taulun alle. Tämä taulu löytyy soikionmuotoisesta ruudusta **"vanhat"**. Taulun tallentaminen vanhojen kuulumisten -taulun alle tapahtuu kolmessa vaiheessa:

- 1. Taulu, jonka nimi on ollut esim. Tukholman reissu, tallennetaan esimerkiksi nimellä "vanha kuuluminen 1"
- 2. Avataan vanhojen kuulumisten taulu ja numeron 1 kohdalle laitetaan linkitys "vanha kuuluminen 1"
- Kuulumisten taulusta poistetaan kuva ja linkitys "Tukholman reissu" -tauluun; Poista linkitys: klikkaa ruutua → tuplaklikkaa ja poista kaikki toiminnot ruudun sisältä. Poista kuva painamalla ruudun päällä hiiren oikeaa painiketta ja valitse *Kuva* → *Poista*.

Kuulumisten osion päätaulusta löytyy myös oranssi **"entäs sinä"** -ruutu, josta avautuvan taulun avulla käyttäjä voi kysellä keskustelukumppanin kuulumisia.

3.3 Sanasto-osio

Ison ja pienen tauluston voi valita joko sanaluokkiin pohjautuvalla sanastolla tai aihepiiripohjaisella sanastolla (pienessä Taikessa 24, isossa 48). Molemmat sanastot toimivat yhdessä DialoQ-taivuttimen kanssa, joka muuttaa käyttäjän valitseman merkkijonon kieliopillisesti sujuvaksi suomen kieleksi. Katso luku 4: Kielellisen taivuttimen toiminta.

Sanaston valinta on yksilöllinen ja siihen vaikuttavat käyttäjän kielelliset, kognitiiviset ja välineelliset (mm. näkö, muisti, ohjaustapa) kommunikointitaidot ja kommunikointitarve. Valintaa tehdessä on hyvä muistaa, että mitään uutta asiaa ei opita harjoittelematta. Vaikka kommunikointikansioiden sanasto olisi käyttäjälle entuudestaan tuttu, se ei tarkoita, että hänen kanssaan ei kannattaisi kokeilla sanaluokkiin pohjautuvaa sanastoa, joka on kielellisesti monipuolisempi. Sanaston valintaa kannattaa pohtia kommunikoinnin arvion aikana yhdessä lähiihmisten ja ammattilaisten kesken.

3.3.1 Sanaluokkiin pohjautuva sanasto

Sanaluokkiin pohjautuvan sanaston avulla käyttäjä voi tuottaa ilmauksia melkein mistä tahansa aiheesta. Se on valittavissa samanlaisena isoon ja pieneen taulustoon. Tämä sanasto on laaja ja siinä on yhteensä 147 taulua ja ponnahdussivua. Sanastossa on yli 4000 eri sanaa. Mikäli jollekin sanalle ei ole löytynyt julkiseen levitykseen soveltuvaa merkkiä, se on korvattu sanaan liittyvällä yläkäsitteellä (esim. västäräkillä on linnun merkki). Sanaston ryhmittelyssä on käytetty apuna sanojen esiintyvyyteen liittyvää tietoa (siltä osin kuin on saatavilla) niin, että yleisimmät merkit ovat ensimmäisissä sarakkeissa. Pystyryhmiin on pyritty laittamaan myös merkitykseltään samantyyppisiä sanoja. Tässä sanastossa käytetty luokittelu näkyy (Kuva 10) päärakenteen alapuolella olevasta valikosta. Sanaston luokittelu pääluokkien sisällä ei ole aukoton ja mikäli käyttäjän mielestä jokin sana kuuluu ennemmin toiseen alaluokkaan, järjestyksen ja paikan voi vaihtaa.



KUVA 10. Sanaluokkiin pohjautuvan sanaston päävalikko. Musta paksu kehys kertoo, missä kohtaa sanastoa käyttäjä on.

Päävalikon **vaaleansinisestä** ruudusta pääsee elollisiin asioihin (osa substantiiveista), jotka on jaoteltu pronomineihin, ihmisten nimiin, ihmisten rooleihin ja eläimiin. Ihmisten nimet jaotellaan perheeseen, sukuun, kouluun liittyviin ihmisiin ja muihin ihmisiin. Ihmisten nimiä voi lisätä sanastoon itse ja taivutin taivuttaa niitä useimmiten oikein. (Ks. ohjeistus luvusta 5.2.) Ihmisten erilaiset roolit jaotellaan arkielämään liittyviin rooleihin, ammatteihin ja leikkirooleihin. Eläimet jaotellaan kotieläimiin, kotimaisiin metsän eläimiin, ulkomaisiin villieläimiin, veden eläimiin, lintuihin sekä hyönteisiin ja matelijoihin, joista kaksi viimeistä löytyvät samasta osiosta. Edellä kuvattu jaottelu näkyy taulun vasemmassa laidassa pystysarakkeena.

Päävalikon **vaaleanpunaisesta** ruudusta pääsee tekemisiin (verbit), jotka jaotellaan käsillä, keholla ja jaloilla, kasvoilla ja suulla, aivoilla sekä muutoin tehtäviin tekemisiin. Näistä luokista käsillä tehtävät on jaoteltu vielä yleisiin, välineeseen liittyviin, ruokailuun ja peseytymiseen liittyviin tekemisiin. Edellä kuvattu jaottelu näkyy taulun vasemmassa laidassa pystysarakkeena. Kaikissa tekemisen – tauluissa ovat sanat "olla, voida ja haluta".

Päävalikon **vaaleanvihreästä** ruudusta pääsee kuvaileviin sanoihin (adjektiivit), jotka on jaoteltu mielipidettä ilmaiseviin ja mitattaviin sanoihin. Mielipidettä ilmaisevat on jaoteltu asiaan tai ihmisiin liittyviin. Sanat, jotka voivat kuvata sekä ihmistä että asiaa, on laitettu asioihin. Mitattavat kuvailevat sanat on jaoteltu materiaan, ihmisiin tai muuhun ominaisuuteen liittyviin sanoihin. Edellä kuvattu jaottelu näkyy taulun vasemmassa laidassa pystysarakkeena.

Päävalikon **keltaisesta** ruudusta avautuu oma esineisiin ja asioihin liittyvä päätaulu, joka jakaantuu kolmeen ryhmään. Tämän taulun ruudut eivät puhu, vaan linkittyvät uusin tauluihin. Ensimmäisessä ryhmässä on esineet ja asiat, jotka liittyvät ihmiseen toiminnallisena olentona. Tähän ryhmään liittyy myös ihmisen henkilökohtaiset pikku esineet ja tavarat. Toisessa ryhmässä on esineet ja asiat, jotka löytyvät kotoa/talosta. Kolmannessa ryhmässä on esineet ja asiat, jotka liittyvät ihmistä ympäröivään maailmaan. Keltaisessa osiossa ensimmäinen yksittäinen mustakehyksinen ruutu toimii kylttinä, mutta usein myös sanoo sanan ja linkittyy kuten muutkin sen taulun sanat.

Lisätauluissa tuo em. yksittäinen mustakehyksinen ruutu toimii vain kylttinä ja numero ruudussa kertoo, monesko saman asian taulu on näkyvillä. Mikäli jostakin asiasta on useita tauluja, niihin pääsee sinisestä nuolesta, jossa on pieni vihreä nuoli oikeassa alakulmassa.

Päävalikon **valkoisesta** ruudusta pääsee käsitteistöön, joka on jaoteltu aikaan, sijaintiin ja määrään liittyviin käsitteisiin. Aika-taulun alta avautuu useita ponnahdusikkunoita, esim. kello ja viikonpäivät. Sijainnin taulussa harmaat ruudut taulun vasemmalla puolella eivät puhu, vaan niitä käytetään käsitteen taivutusmuodon valinnassa. Valitsemalla ensin jonkin seuraavista muodoista "jossakin, jostakin, jonnekin", päättää haluaako sanoa esim. täällä, tästä vai tänne. Näitä taivutukseen liittyviä merkkejä voi käyttää vain tässä taulussa. Määrän taulusta löytyy taipumattomien määrän käsitteiden lisäksi numerot ja järjestysluvut.

Päävalikon **violetista** ruudusta avautuu ponnahdusikkuna, josta löytyy kahden lauseen yhdistämiseen tarvittavia pikkusanoja: "piste, ja, sitten, että, jos, mutta, kun".

3.3.2 Aihepiireihin pohjautuva sanasto

Aihepiireihin eli kategorioihin pohjautuvan sanaston avulla käyttäjä voi tuottaa ilmauksia kuvassa 11 näkyvistä 18:sta aihealueesta. Isossa taulustossa on kategoria 48 -sanasto ja pikku taulustossa kategoria 24 -sanasto. Nämä luvut tarkoittavat sitä, montako vaihtuvaa kuvaa taulussa on kerrallaan näkyvissä.

Tähdestä aukeavalta *kieliopilliset päätteet* -ponnahdussivulta löytyvät kielioppimerkit -lla, monikko, ja, ei, mennyt, käsky, -isi, -ko/-kö, piste, yhdyssana ja vertaukset. *Kiinteät*-ponnahdussivulta löytyvät lauseen yleisimpien aloitussanojen lisäksi aiemmin (joka muuttaa aikamuodon menneeksi), monikko, kysymyssanoja ja kommentteja.





KUVA 11. Aihepiireihin pohjautuvan sanaston päätaulu, joka aukeaa kun klikataan päärakenteesta merkkiä kategoriat.

Päätaulun oikean reunan kategorialinkeistä aukeavissa tauluissa toistuu TAIKEN päärakenne, Kiinteät -ponnahdussivun linkkiruutu sekä edellä kuvailtu tähti ja aiheeseen liittyvät merkkiruudut, joita on joko 24 tai 48 valitusta sanastosta riippuen. Päärakenteessa olevilla sinisillä nuolilla voit selata koko sanaston sisältöä eteenpäin kuten kansiota. Alakategorioihin pääset ruuduista, joiden alakulmassa on vihreä nuoli ja jotka ovat väritykseltään astetta tummempia.



KUVA12. Esimerkkitauluna koti-aihepiirin ensimmäinen taulu.

Aihepiireihin pohjautuvan sanaston päätaulusta pääsee muihin kategorioihin klikkaamalla halutun kategorian linkkiruutua. Vaihtoehtoisesti tauluja voi selata kansion tavoin klikkailemalla oikean yläkulman sinistä nuolta. Vasen sininen nuoli vie taas aina edelliseen avoimena olleeseen tauluun.

Jokaisessa kategorian taulussa toistuu Kielioppi ja Kiinteät -ponnahdussivu sekä kategorioiden linkkiruudut. Kategorialistalla auki olevan taulun linkkimerkissä ei ole reunusta eikä taustaväriä. Taulun vasemmassa yläreunassa on lisäksi kuva merkkinä siitä, missä alakategoriassa ollaan.

Kuhunkin aiheeseen liittyvät merkkiruudut on ryhmitelty samoin kuin SANO-MA-kommunikointikansioissa. Merkkien taustavärit ovat samoja kuin muualla TAIKE-taulustossa (ks 2.4, s 16).

3.3.3 TAIKA

Taiken 2.0 versiosta tuttu aihepiireihin pohjautuva sanasto, ns. kategoriapohjainen sanasto, on omana sisältönään siirretty Communicator 5 -ohjelmaan nimellä TAIKA (**TAI**vuttava **KA**tegoriapohjainen taulusto). Tämä taulusto sisältää vain sanaston. Taiken muut keskustelua tukevat osiot eivät sisälly tähän versioon. Jokaisessa aihepiirissä on eri sanaluokan sanoja. Sivuja on yhteensä yli sata.

TAIKAn tarkemmat ohjeet löytyvät sähköisessä muodossa tämän oppaan mukana tulleesta tallennusmediasta.



Kuva 13. TAIKAn kategorioita on 18, joiden lisäksi aloitustaulusta löytyy lisää aiheita ja tilaa.

3.4 Kirjoittamis-osio

Merkkien lisäksi TAIKE-tauluston käyttäjä voi ilmaista itseään myös kirjoittamalla. Merkki merkiltä tuotetussa viestissä voi olla sekä kuvamerkkejä että kirjainmerkkejä. Kirjaimen valinnan jälkeen ohjelma sanoo kirjaimen äänteenä.

TAIKE-taulustossa on 12 erilaista kirjoitustaulua. Taulustot löytyvät käytetyn tauluston kansiosta. Taulustoissa on oletuksena "qwerty - pienillä kirjaimilla".

- qwerty pienillä kirjaimilla
- qwerty isoilla kirjaimilla
- opetusjärjestyksen mukaan pienillä kirjaimilla
- opetusjärjestyksen mukaan isoilla kirjaimilla
- yleisyysjärjestyksen mukaan pienillä kirjaimilla
- yleisyysjärjestyksen mukaan isoilla kirjaimilla

Ja samat äänteettöminä.

- ensimmäinen viestiruudulle tuleva merkki tulee aina isolla kirjaimella
- pisteen jälkeen tulee automaattisesti välilyönti ja seuraavaksi iso kirjain.

Valittu kirjoitustaulu täytyy tallentaa nimellä "kirjaimet", jotta linkitys päärakenteen Kirjaimet-ruudusta toimii oikein.

Pienten kirjainten taulusta saa yhden ison kirjaimen kerrallaan klikkaamalla ruutua, jonka merkkinä on iso A. Isojen kirjainten taulusta on linkitys pienten kirjainten tauluun ja sieltä pääsee takaisin isojen kirjainten tauluun sinisellä nuolella tai päärakenteen kirjaimet-ruudusta.

Kirjoittaminen ja kielellisen taivuttimen toiminta

Kielellinen taivutin toimii tiettyjen kieliopillisten sääntöjen mukaisesti. (ks. luku 4.1). Jos käyttäjä haluaa käyttää kieltä, jota taivutin ei ymmärrä, esim. puhekieli, runomitta yms., täytyy kielellinen taivutin ottaa pois käytöstä. Se tapahtuu klikkaamalla ruutua viestiruudun vasemmalla puolella. Jos käyttäjä muodostaa viestin käyttämällä sekä graafisia merkkejä että kirjaimia, taivuttimen tulee olla päällä.

3.5 Muut keskustelussa tarvittavat osiot

Päärakenteessa on em. isojen osioiden lisäksi viisi muuta yhden taulun kokoista osiota. Suppeudestaan huolimatta ne ovat keskustelun kulun kannalta tärkeitä ja niiden käyttöä on hyvä harjoitella. Pienessä taulustossa nämä viisi osiota ovat sisällöltään yksinkertaisempia ja ruutuja on vähemmän. Osiot ovat seuraavat:



Kysymystaulussa on valmiita kysymyksiä ja mahdollisuus muodostaa kysymys sana sanalta kysymyssanan avulla. Pienessä taulustossa on vähemmän valmiita kysymyksiä ja pronomineja.

- Vaihtoehtokysymys eli ko/kö-pääte löytyy tähden alta (esim. mennäänkö).
- Osa kysymyssanoista linkittyy suoraan tekemisiin tai "kategoriat" tauluun riippuen valitusta sanastosta (merkkinä pieni vihreä nuoli).
- Osa kysymyssanoista taipuu lauseyhteyden mukaan.

Muuntuvat kysymyssanat ovat: Mitä/Mikä Missä/mistä/mihin

Vastaustaulussa on valmiina yleisimpiä vastauksia sekä mahdollisuus kertoa (ja nähdä) aika. Ruudut on ryhmitelty pystysarakkeisiin seuraavassa järjestyksessä: myönteiset, kielteiset, neutraalit, kuulumiset ja vaihtoehdot. Vastaustaulun ruudut linkittyvät kaikki edelliseen tauluun.

Kommentointitaulussa on vasemmalla puolella valmiina yleisimpiä kommentteja ja oikealla puolella on mahdollisuus kommentoida asiaa sana sanalta. Isossa taulustossa ruudut on ryhmitelty pystysarakkeisiin seuraavassa järjestyksessä: myönteiset sanat, pikkusanat, kielteiset sanat, kommenttilauseet. Oikean puoleiset kommentit linkittyvät edelliseen tauluun ja tekemiset linkittyvät kuvaileviin mielipidesanoihin. Pienessä taulustossa on kolmenlaisia viestejä: yhden sanan kommentit, tykkäämis /ei-tykkäämis-viestit ja mun mielestä se -alkuiset viestit.

Mitä?-taulussa on ilmauksia, joiden avulla käyttäjä voi ratkaista keskustelun etenemistä vaikeuttavia tilanteita. Taulun vasemmalla puolella olevassa ryhmässä on ilmauksia, jotka liittyvät kommunikointiohjelmalla kommunikointiin. Näiden ruutujen avulla käyttäjä voi itse vaikuttaa taulustonsa sisältöön esimerkiksi pyytämällä merkkejä lisää tai poistattaa turhia merkkejä. Taulun keskellä on ilmauksia, joilla käyttäjä voi tarkentaa omaa viestiään. Oikealla laidalla on ryhmä, jonka avulla käyttäjä voi pyytää lisäselvitystä, jos hän ei ole jostain syystä ymmärtänyt tai kuullut keskustelukumppanin viestiä.

Lopetustaulu jakaantuu kolmeen osaan, joista ensimmäisen ryhmän ilmaukset liittyvät keskusteluaiheen lopettamiseen, toisen ryhmän ilmaukset liittyvät koko keskustelutilanteen lopettamiseen ja viimeisenä on tarinan kertomisen lopettaminen.



4. TAIVUTTIMEN TOIMINTA

DialoQ-taivutin on sovellus, joka muokkaa käyttäjän valitseman merkkijonon kieliopillisesti sujuvaksi puheeksi. DialoQ-taivutin on kehitetty toimimaan kaikkien suomenkielisten, SAPI 5 yhteensopivien kommunikointiohjelmien kanssa. (esim. Communicator 5, Spreaking Dynamically Pro, Grid 3). Käytännössä se tapahtuu näin:

- 1. Käyttäjä valitsee haluamansa merkin klikkaamalla ruutua. Merkki menee viestiruutuun ja sana kuuluu sen perusmuodossa. Kun kaikki halutut merkit ovat viestiruudussa, käyttäjä klikkaa viestiruutua.
- 2. Merkkijono menee tekstinä DialoQ taivuttimelle.
- 3. Taivutin analysoi tekstin ja lähettää tuloksen kieliopillisesti sujuvana tekstinä puhesynteesille.
- 4. Puhesynteesi puhuu taivutetun tekstin.

4.1 Toiminnan pääperiaatteet

DialoQ-taivutin tulkitsee saamiaan merkkijonoja tiettyjen kieliopillisten sääntöjen valossa. Se tuottaa varmimmin kieliopillisesti sujuvaa puhetta, jos:

1. **Käytetään selkokieltä**. Asia ilmaistaan kahdella tai kolmella lyhyellä lauseella, mieluummin kuin yhdellä pitkällä lauseella. Lauseen monimutkaisuuden lisääntyessä taivutustarkkuus laskee.

2. Viestiruudussa ei ole ylimääräisiä merkkejä. Lauseet voidaan erottaa toisistaan pisteellä.

3. Lauserakenne on seuraava

- tekijä tekeminen tekemisen kohde "Minä näen Liisan" (minä+nähdä+liisa)
- aika on ilmauksen alussa "Illalla minä näen Liisan" (ilta +minä+nähdä+liisa) Jos ajanmääre on taipumaton, se voi esiintyä myös lauseen lopussa "Minä näen Liisan huomenna"
- paikka on ilmauksen lopussa "Minä näen Liisan koulussa" (minä+nähdä+liisa+koulu)

Suositeltava lauserakenne: AIKA + TEKIJÄ + TEKEMINEN + KOHDE + PAIKKA



4. Ilmauksessa on aina verbi ja sivulauseessa täytyy olla myös tekijä. "Tänään minä kävin pankissa ja huomenna minä ostan talon"

5. Käytetään oikeaa ja-merkkiä oikeassa yhteydessä.



-merkillä yhdistetään kaikki verbit ja lauseet. Merkki löytyy molemmista sanastoista lilan &- ruudun alta. *"Aamulla minä syön ja juon paljon."*



-merkillä yhdistetään kaikki muut sanat. Merkki löytyy molemmista sanastoista jokaisesta taulusta. Ja-sanalla voi yhdistää vain kaksi asiaa; pitkät luettelot eivät onnistu. *"Minulla on koira ja kissa. Ne ovat pieniä ja suloisia."*

6. Kieliopilliset merkit ovat aina pääsanansa jälkeen. (ks. luku 4.2)

Mikäli taivutin ei osaa tulkita annettua merkkijonoa, puhesynteesi sanoo ilmauksen taivuttamattomana eli sanat tulevat perusmuodossa ja tällöin viestissä voi kuulua esim. "alaviiva" "risuaita".

Suomen kielen hankalan kieliopillisen rakenteen ja osittain myös taivuttimen rakenteen vuoksi DialoQ-taivutin ei aina osaa taivuttaa lausetta oikein. Taivutusvirheitä tulee mm. suomen kielen verbien monitulkinnaisuudesta johtuen. Taivuttimelle on valittu taivutusvaihtoehdoista yleisin. Esimerkiksi suomen kielessä voi katsoa jotakin tai katsoa jonkin tai katsoa jostakin. Taivuttimeen on valittu muodoksi "katsoa jotakin". "Minä katson elokuvaa". Taivutin tunnistaa ainoastaan siihen koodatut verbit ja näiden taivutusmuodot. Tämän vuoksi taivutin ei osaa taivuttaa kaikkia verbejä.

TAIKE:n "mitä"-taulussa on ruutu, jonka avulla käyttäjä voi kysyä kumppanilta, "ymmärsitkö mitä tarkoitin?", jos taivutin ei osannut taivuttaa viestiä oikein.

4.2 Kieliopilliset merkit ja niiden käyttö

DialoQ-taivuttimen toiminnan pääperiaate on se, että käyttäjän tarvitsee mahdollisimman vähän itse vaikuttaa ilmausten taivuttamiseen. Koska taivutin ei voi kuitenkaan tietää, haluaako käyttäjä sanoa jonkin asian esim. tapahtuneen menneessä ajassa, joutuu käyttäjä valitsemaan itse joitakin kieliopillisia merkkejä.

TAIKE-taulustossa kieliopilliset merkit löytyvät kaikista sanasto-osuuden tau-



luista tähtikuvioisen ruudun alta. TAIKE 3:ssa kieliopillisten merkkien määrä riippuu valitusta sanastosta. Aihepiireihin pohjautuvassa sanastossa kieliopillisiin merkkeihin on lisätty lauserakenteisiin liittyviä merkkejä jotka sanaluokkapohjaisissa taulustoissa löytyvät omasta ponnahdussivustaan.



KUVA 14. Kieliopillisten merkkien ponnahdussivu sanaluokkiin pohjautuvassa sanastossa.



KUVA 15. Kieliopillisten merkkien ponnahdussivu aihepiireihin pohjautuvassa sanastossa.

Seuraavaksi selvennetään merkkien käyttöä kuvan 14 mukaisessa järjestyksessä: **Ensimmäisen** sarakkeen **-lla** merkkiä käytetään, kun käyttäjä haluaa sanoa, että jollakin on jotakin. Esim. sanottaessa "minulla", täytyy käyttää tätä merkkiä (minä + -lla).

"Minulla on pöytä" (minä+lla+olla+pöytä). Jos jokin asia on esim. pöydällä, taivutin tuottaa sijamuodon itse. "Minä olen pöydällä" (minä+olla+pöytä)

X-merkki on monikonmerkki.

"Minulla on läksyjä" (minä+-lla+olla+läksy+X), Monikkomuotoinen määre sanan edessä taivuttaa pääsanan itsestään. *"Minulla on paljon läksyjä"* (minä+-lla+olla+paljon+läksy) **yhd**-merkkiä käytetään TAIKE 3:ssa yhdyssanan muodostamiseen. *"Äiti ottaa vesikannun"* (äiti+ottaa+vesi+yhd+kannu)

Toisessa sarakkeessa vaaleanpunaisella pohjalla olevat merkit yhdistetään aina tekemiseen. Kolme ensimmäistä merkkiä ovat: tekeminen menneessä ajassa (ajoi), käskymuoto (aja) ja konditionaalimuoto (ajaisi) *"Liisa ajoi kotiin"* (liisa+ajaa+men+koti) *"Aja kotiin"* (ajaa+käsky+koti) *"Liisa ajaisi kotiin"* (liisa+ajaa+-isi+koti)



Viimeisenä sarakkeessa on vaihtoehtokysymys (ajaako), joka täytyy aina liittää tekemiseen.

"Ajaako Liisa kotiin?" (ajaa+-ko/kö+liisa+koti). (Lause "Liisako ajaa kotiin?" EI ole mahdollinen).

Kolmannessa sarakkeessa vaaleanvihreällä pohjalla olevat merkit ovat kuvailevien sanojen komparatiivi – (hassumpi) ja superlatiivimuodot (hassuin). TAIKE 3:ssa on kaksi komparatiivin käyttöön liittyvää merkkiä. Ylempää komparatiivin merkkiä käytetään, kun kuvailunkohdetta ei mainita: *"Sinä olet hassumpi"* (sinä+olla+hassu+vertaus ylempi)

Alempaa komparatiivin merkkiä käytetään, kun kuvailunkohde mainitaan ja tällöin taivutin tuottaa kuin sanan. "Sinä olet hassumpi kuin Liisa" (sinä+olla+hassu+vertaus alempi+Liisa),

Superlatiivi muodostetaan näin: "Sinä olet hassuin" (sinä+olla+hassu+super)

Monikon komparatiivi ja superlatiivi -muodoissa taivutin tulkitsee monikollisuuden ilmauksen tekijästä.

"Kissat ovat uteliaampia" (kissa+mon+olla+utelias+vertaus) *"Kissat ovat uteliaimpia"* (kissa+mon+olla+utelias+super)

Neljännessä sarakkeessa on kolme substantiivien kanssa käytettävää adpositiota (ilman, kanssa, mukaan).

"Minä menen ilman Liisaa elokuvateatteriin" (minä+mennä+ilman+liisa+eloku vateatteri)

"Minä menen Liisan kanssa elokuvateatteriin" (minä+mennä+liisa+kanssa+elok uvatetteri)

"Minä menen Liisan mukaan elokuvateatteriin" (minä+mennä+liisa+mukaan+e lokuvatetteri)

Kaksi kieliopillista merkkiä peräkkäin

Mikäli kieliopillisia merkkejä on pääsanan jälkeen kaksi, niiden järjestys on sama kuin suomen kielessä:

Mennyt aika ja konditionaali ennen vaihtoehtokysymystä "Ajoiko Liisa kotiin?" (ajaa+men+-ko/kö+liisa+koti), "Ajaisiko Liisa kotiin?" (ajaa+-isi+-ko/kö+liisa+koti)

Monikko ennen -lla päätettä "Lääkäreillä on stetoskooppi" (lääkäri+X+lla+olla+stetoskooppi)



Communicator 5 -kommunikointiohjelmassa on ajotila ja muokkaustila. Ajotilassa käyttäjä tuottaa viestinsä ja muokkaustilassa joku käyttäjän lähiympäristön ihmisistä muuttaa taulujen ja viestien sisältöä. Muokkaustilassa näytöllä näkyy taulun nimi ja erilaisia työkaluja.

Ajo- ja muokkaustilan välillä voi kulkea klikkaamalla hiiren oikeaa painiketta \rightarrow muokkaa sivustoa ja valitsemalla työkalupalkista ajotila / muokkaustila sekä näppäimillä Shift+F5 \rightarrow Muokkaustila ja F5 \rightarrow Ajotila.

Shift+F5 -> Muokkaustila F5 -> Ajotila

Muista ottaa varmuuskopio säännöllisesti käyttäjän taulustosta! ↓ Käyttäjän taulusto sijaitsee \Tiedostot\Communicator 5\Käyttäjän nimi\Minun sivustoni\. Kopioi taulusto täältä ja liitä se muistitikulle tai ulkoiselle kovalevylle.

5.1 Muutosten suunnittelu

TAIKE-taulusto on laaja järjestelmä, joka otetaan käyttöön pala kerrallaan ja sitä muokataan käyttäjän tarpeiden mukaisesti. Jokainen käyttäjä voi tehdä siitä omannäköisensä oman historiansa ja kiinnostuksenkohteidensa mukaan. Omien juttujen osiossa voi olla lukuisia tauluja, ääntä, musiikkia ja kuvaa juuri niin paljon kuin käyttäjä haluaa ja lähiympäristö jaksaa toteuttaa. TAIKE-tauluston muokkaaminen käyttäjänsä näköiseksi vaatii työtä, mutta palkitsee käyttäjänsä ja hänen keskustelukumppaninsa mielenkiintoisilla keskusteluilla.

Käyttäjälle tarpeellisten muutosten suunnittelussa on hyvä muistaa, mikä on käyttäjän lähitavoite TAIKE:n käytössä. Muutokset tehdään ensisijaisesti tavoitteeseen liittyviin tauluihin. Jos lähitavoitteena on kuulumisten kertominen, kuulumisosio laitetaan aloitustauluksi ja ohjeistetaan kodin ja esim. koulun aikuiset muokkaamaan kuulumisia. Tällöin ei välttämättä tarvitse tehdä muutoksia esim. aloitusosioon lainkaan. TAIKE-taulustossa on paljon valmista materiaalia, joten mielekkäintä niin käyttöönotossa kuin muokkausten tekemisessä on edetä vaihe kerrallaan.



TAIKEn tallennusmediassa on lomakkeita yksilöllisten muutosten kirjaamista varten. Lomakkeet löytyvät ja ne voi tulostaa myös osoitteesta www.tikoteekki.fi ("TAIKE-materiaalit"). Niistä näkee helposti, mihin tauluihin tarvitaan käyttäjäkohtaisia muutoksia eri osioissa. Lomakkeeseen kirjataan, mihin tauluihin tehdään muutoksia, minkälaisia muutoksia tehdään ja milloin muutokset on tehty.

Muista, että käyttäjä itse päättää,

• muutosten sisällöstä. Käyttäjälle kannattaa näyttää TAIKE-tauluston valmiita esimerkkejä ideoinnin tueksi.

• minkälaista kieltä hän haluaa käytettäväksi valmiissa ilmauksissa? Kirjakieltä, yleistä puhekieltä, murretta?

• haluaako hän taulustoon äänitettyjä viestejä? Esim. itsensä esittelyn "minä olen Juuso"

5.2 Muutosten tekeminen

Tässä kappaleessa käydään läpi yleisimmät muutokset, joita valmiisiin tauluihin tehdään. Ne ovat kuvan, valmiin viestin, nimen tai linkityksen poistaminen tai vaihtaminen. Uuden luomiseen liittyvät asiat selvitetään seuraavassa luvussa 5.3.

KUVAN VAIHTAMINEN TAI POISTAMINEN

TAIKE-taulustossa olevan kuvan tilalle voit vaihtaa toisen PCS-kuvan, valokuvan, netistä haetun kuvan tai käyttää kokonaan jotakin toista merkkikirjastoa. Alla on yksinkertaistetut ohjeet kuvien liittämisestä ruutuun. Samoilla ohjeilla voidaan tuoda kuvia myös taulujen taustakuviksi

- 1. Aktivoi ruutu, mihin haluat kuvan.
- 2. Valitse Lisää kuva-työkalu,

jolloin oikeaan reunaan aukeaa kuvahaku.

- 3. Kirjoita haluamasi kuvan hakusana hakukenttään. Jos haet kuvan omalta koneelta esim. kuvatiedostosta, valitse selaa.
- 4. Kun olet valinnut haluamasi kuvan, klikkaa alareunasta ruksi kohtaan käytä kuvatekstiä, mikäli haluat ruutuun kuvan lisäksi myös tekstin.
- 5. Klikkaa käytä. Kuva korvaa mahdollisen aiemman kuvan

Jos haluat tuoda kuvan, jonka olet kopioinut työpöydälle, klikkaa hiiren oikeaa ja valitse Liitä.

Jos haluat monta kuvaa ruutuun valitse Kuvahakuikkunasta Käytä-painikkeen viereisestä nuolesta "Lisää". Jos ruudussa on useampi kuva, näistä viestiriville siirtyy vain yksi. HUOM: tekstiä ei voi käyttää "kuvana", vaan ruudussa täytyy olla tekstistä otettu kuva, jos tämä ruutuun halutaan.



VALMIIN VIESTIN VAIHTAMINEN TAI POISTAMINEN

Kun haluat vaihtaa tai poistaa ruudussa jo olevan valmiin viestin

- 1. Klikkaa 2 x ruudun päällä
- 2. Klikkaa 2 x kohtaa Toista ääni
- 3. Kirjoita haluamasi viesti risuaidan jälkeen tai poista risuaidan jälkeinen viesti.
- 4. ok tallenna

Muista!

- Risuaidan jälkeen tulee välilyönti ja myös koko viestin jälkeen tulee välilyönti.
- Viesti täytyy kirjoittaa sen mukaan, miltä haluaa sen kuulostavan. Vieraskieliset sanat kirjoitetaan ääntämistavan mukaan. Esim. Jack kirjoitetaan "Tsäk".
- Isoilla kirjaimilla, kysymys- tai huutomerkillä ei ole merkitystä.
- Pilkulla saa tauon. Kirjoitetaan pilkkusääntöjen mukaan eli pilkku tulee kiinni edelliseen sanaan ja pilkun jälkeen tulee väli.

IHMISEN NIMEN VAIHTAMINEN

- 1. Aktivoi haluamasi ruutu.
- 2. Klikkaa muokkaustyökaluruudusta tekstityökalua T.
- 3. Vie kursori haluamasi ruudun päälle ja klikkaa 1 x
- 4. Kirjoita uusi nimi isoalla alkukirjaimella (sinisen vanhan nimen päälle).

Jos nimi ei taivu oikein

- 1. Klikkaa 2x ruudun päällä
- 2. Klikkaa toiminnoista 2x toista ääni
- 3. Valitse Puhu teksti
- 4. Kirjoita riville esim. Rose siinä muodossa kuin nimi lausutaan (esim. Rose=Rous).
- 5.Paina OK
- 6. Klikkaa toiminnoista 2x Kirjoita
- 7. Valitse alin vaihtoehto: Toista painikkeen ääni.
- 8. ok tallenna

LINKITYKSEN VAIHTAMINEN TAI POISTAMINEN

Kun haluat vaihtaa ruudussa jo olevan linkityksen,

- 1. Klikkaa 2 x ruudun päällä
- 2. Klikkaa 2 x kohtaa valitse
- 3. Klikkaa selaa
- 4. Valitse klikkaamalla taulu, johon haluat ruudun linkittyvän
- 5. Ok tallenna

Kun haluat poistaa ruudussa jo olevan linkityksen,

- 1. Klikkaa 2 x ruudun päällä
- 2. Klikkaa kohtaa valitse
- 3. Klikkaa poista
- 4. Ok tallenna



5.3 Uuden taulun tekeminen

Uuden taulun tekemisessä kannattaa hyödyntää TAIKE 3:ssa valmiina olevia pohjatauluja. Toinen on tarkoitettu tauluille, jotka linkitetään aloitusosioon (uusi taulu aloitusosioon) ja toinen on pohja tauluille, jotka linkitetään omien juttujen osioon (uusi taulu omien juttujen osioon). Näissä pohjatauluissa on valmiina oikea päärakenne, taustaväri, kylttimalli sekä ruutu valmiille ilmauksille että yksittäisille sanoille (kuva 16).

Uuden taulun tekninen toteuttaminen etenee seuraavassa järjestyksessä:

- 1. Avaa uusi taulu klikkaamalla Tiedosto \rightarrow Avaa \rightarrow Selaa \rightarrow Hae valitsemasi uusi taulu...
- Tallenna taulu haluamallasi nimellä klikkaamalla → *Tiedosto* → *Tallenna nimellä* → *Etsi kansio*, jossa ko. taulusto on, esim. Liisan taulusto → *Anna taululle nimi*.
- 3. Linkitä uusi taulu johonkin toiseen olemassa olevaan tauluun. Tiettyyn keskusteluaiheeseen liittyvät taulut kannattaa linkittää joko "omien juttujen" osiosta löytyviin kuulumisiin, käyttäjän esittelyyn liittyviin tauluihin tai omiin aiheisiin. Toimintataulut linkitetään aloitustaulun kautta aukeaviin ponnahdusikkunoihin.
- 4. Vaihda kyltin kuva ja teksti. (ks. luku 5.2)
- 5. Poista tarvittaessa toinen ruuduista. Keltapohjainen ruutu on tarkoitettu yksittäisille sanoille ja lilapohjainen valmiille viesteille.



KUVA 16. Uusi taulu omien juttujen osioon ja valmiille ilmaukselle asetetut toiminnot.





- 6. Tee ruudukko "toistettuja kohteita"-työkalun avulla. Klikkaa tätä työkalua → vie se haluamasi ruudun päälle → klikkaa hiiren vasen alas ja raahaa hiirtä. Näin voit tehdä ruudukkoon haluamasi määrän ruutuja. Ruudukon kokoa voi muokata myös jälkikäteen. Valitse hiirellä painamalla hiiren vasen alas raahaamalla kaikki ne ruudut, joiden kokoa haluat muuttaa (valittujen ruutujen reunojen väri vaihtuu → vie nuoli punaisen kehyksen reunaan -> hiiren vasen alas ja liikuttamalla hiirtä voit muuttaa ruudukon kokoa.
- 7. Laita ruutuihin kuvat. Voit hyödyntää luvusta 5.2 löytyviä yksinkertaistettuja ohjeita kuvan vaihtamisesta ja uuden kuvan lisäämisessä.
- 8. Laita ruutuihin sisällönmukaiset taustavärit. (ks. luku 2.4) Muista, että visuaalinen selkeys auttaa käyttäjää hahmottamaan nopeammin ruutujen toimintoja.
- 9. Laita ruutuihin haluamasi toiminnot (ks. seuraavat luvut 5.3.1, 5.3.2, 5.3.3)
- 10. Mikäli tauluun halutaan lisätä ponnahdussivu, kopioi jo olemassa oleva ponnahdussivu toisesta sivustosta vasemmalla olevasta Sivulistasta. Paina halutun ponnahdussivun päällä hiiren oikeaa painiketta. Valitse kopioi. Avaa tämän jälkeen haluttu kohdesivusto. Liitä ponnahdussivu sivulistalle: paina sen päällä hiiren oikeaa painiketta ja valitse liitä. Muokkaa ponnahdussivua tarvittaessa. Tee linkitys 5.3.1 kohdan mukaisesti.

5.3.1 Ruudun perustoiminnot

Kaikki toiminnat, jotka ruutu tekee, kun sitä klikataan ajotilassa, on asetettu muokkaustilassa ruudun "sisälle" Älypainiketyypit ja toiminnot -nimiseen laatikkoon. Yleisimmät TAIKE-taulustossa käytetyt ruudun toiminnot ovat kuvan ja viestin vieminen viestiriville (kirjoita), viestin puhuminen (toista ääni) ja linkittäminen (valitse). Tässä luvussa neuvotaan näiden toimintojen asettaminen tyhjään ruutuun. Kuvasta 16 näkee valmiin ilmauksen ruutuun asetettavat toiminnot. Jos ruudussa on jo haluamasi toiminto, voit jättää seuraavissa ohjeissa toisen kohdan väliin.

VIESTI

TAIKE-taulustossa viesti on pääsääntöisesti joko valmis ilmaus, joka ei mene taivuttimelle tai yksittäinen sana, joka menee taivuttimelle. Viesti asetetaan aina *Toista ääni* -toiminnon avulla.

Kun haluat asettaa ruutuun viestin,

1. Klikkaa 2 x ruudun päällä

2. Klikkaa kohtaa *Lisää* ja *Toista ääni* Ääni -välilehdellä sekä *Kirjoita* Viesti-ikkuna -välilehdeltä. Toiminnot *Toista ääni* ja *Kirjoita* tulevat Älypainiketyypit ja toiminnot -nimiseen laatikkoon.



- 3. Klikkaa 2 x kohtaa Toista ääni.
- Jos viesti on yksittäinen sana, joka menee taivuttimelle, valitse Puhu painikkeessa oleva teksti. Huom! Poikkeuksena yksittäiset pitkät sanat, jotka jakautuvat ruudussa kahdelle riville. Nämä sanat täytyy kirjoittaa itse *Puhu teksti* toiminnon avulla, jotta tavuviivaa ei tulisi viesti-ikkunaan
- Jos viesti on valmis ilmaus, joka ei mene taivuttimelle, valitse *Puhu teksti*. Valmis viesti alkaa aina risuaidalla #, jotta taivutin tietää, ettei ilmausta taivuteta.

Muista!

- Isot alkukirjaimet kertovat taivuttimelle, että kyseessä on erisnimi.
- Risuaidan jälkeen tulee välilyönti ja myös koko viestin jälkeen tulee välilyönti.
- Viesti täytyy kirjoittaa sen mukaan, miltä haluaa sen kuulostavan. Vieraskieliset sanat kirjoitetaan ääntämistavan mukaan. Esim. Jack kirjoitetaan "tsäk".
- Kysymys- tai huutomerkillä ei ole merkitystä.

• Pilkulla saa tauon ja kahdella peräkkäisellä pilkulla pidemmän tauon. Kirjoitetaan pilkkusääntöjen mukaan eli pilkku tulee kiinni edelliseen sanaan ja pilkun jälkeen tulee väli.

• Kun viesti on valmis ilmaus tai kirjoitusasusta poikkeavasti lausuttava nimi, täytyy myös *Kirjoita*-komentoon vaihtaa Lukiessa sisältö -kohtaan Toista painikkeen ääni, jotta puhesynteesi puhuu viestin myös viestiriviltä oikein.

Uusien sanojen lisääminen

Muistitikulla olevassa liitteessä 2 on kaikki sanat, jotka DialoQ-taivutin osaa taivuttaa. Näiden sanojen lisäksi voit lisätä uusia **substantiiveja** (asiat ja esineet). Mikäli ne löytyvät taivuttimen toimintaan liitetystä ns. Kotuksen sanalistasta (ks. kappale 7), taivutin osaa taivuttaa ne oikein. Jos lauseessa on uusi substantiivi, joka ei ole em. listassa, DialoQ-taivutin taivuttaa lauseen muuten, mutta uusi substantiivi on perusmuodossa. Ihmisten nimien lisäämisestä on luvussa 5.2.

TAULUSTOSSA LIIKKUMINEN

Taulustossa liikutaan ajotilassa taulusta toiseen linkitysten avulla, jotka asetetaan ruutuun muokkaustilassa. Siirtymiskomentoja on kolmea eri tyyppiä, jotka tehdään näin:

Taaksepäin Valitse -toiminnon avulla

- 1. Klikkaa 2 x ruudun päällä
- 2. Valitse Lisää...
- 3. Klikkaa Sekalainen-välilehdellä 2 x kohtaa Valitse
- 4. Valitse Takaisin
- 5. ok tallenna

Linkityksen tulee olla aina viimeisenä toimintona *Toiminnot* -laatikossa. Toiseen tauluun Valitse-toiminnon avulla (pieni vihreä nuoli ruudun oikeassa alakulmassa)

1. Klikkaa 2 x ruudun päällä

2. Valitse Lisää...

3. Klikkaa Sekalainen-välilehdellä 2 x kohtaa Valitse

4. Valitse Siirry sivustoon ja sieltä klikkaamalla taulu, johon haluat ruudun linkittyvän

5. ok – tallenna

Alasivulle/ponnahdussivuun Valitse-toiminnon avulla Jotta alasivu/ponnahdussivu toimii, täytyy se ensin tuoda haluttuun sivustoon liittämällä se sivulistaan tai luomalla siihen uusi sivu (ks. 5.3).

- 1. Klikkaa 2 x ruudun päällä
- 2. Valitse Lisää...
- 3. Klikkaa Sekalainen-välilehdellä 2 x kohtaa Valitse
- 4. Valitse Siirry sivulle ja valitse aukeavasta valikosta taulu, johon haluat ruudun linkittyvän

Ponnahdussivut ovat pop up -alkuisia ja ne tehdään eri tavoin kuin tavalliset taulut (ks.oppaan osio 5.3)

Jos sivu on ponnahdussivu tee myös seuraavat valinnat

- 1. Aktivoi ponnahdussivu ja valitse työkaluriviltä sivu sivun ominaisuudet
- 2. Määrittele sivu ponnahdussivuksi ja paikaksi vasemmalle alas
- 3. ok valitse

5.3.2 Musiikin ja videon liittäminen

TAIKE-taulustossa on käytetty valokuvien lisäksi erilaisia multimedian keinoja, kuten musiikkia, videoita ja äänityksiä. Näiden keinojen avulla käyttäjä voi helposti herättää kiinnostusta ja saada huomion. Tarkoitus on, että esimerkkitauluissa olevat videot, musiikit ja äänitykset poistetaan käyttäjien omista tauluista. Jokaiselle käyttäjälle laitetaan oman mieltymyksen mukaista musiikkia ja omasta elämästä olevia videoita.

MUSIIKKI

Musiikin ja äänten on hyvä olla .wav-, .mp3- tai .wma-muodossa. Voit tarvittaessa muuntaa musiikkitiedoston muotoa jonkin muunnosohjelman avulla, joita voi ladata maksutta internetistä. Suosittelemme esimerkiksi maksutonta Any video converter –ohjelmaa (ks. liite 4), jolla voi muuttaa sekä videot että musiikit ja muut äänitiedostot sopivaan muotoon. Ohjelmalla voi myös tuoda musiikkia CD:ltä tietokoneelle haluttuun muotoon.

CD-levyllä olevaa musiikkia voi muuntaa helpoiten Windowsin käyttöjärjestelmän mukana tulevalla Media Playerillä.



Muuntaminen tapahtuu näin:

1. Laita cd-levy koneeseen.

2. Avaa Windowsin Media Player.

3. Klikkaa kohta Kopiointi CD-levyltä, jolloin näyttöön tulee levyllä olevat kappaleet.

4. Laita ruksi kappaleisiin, joiden muodon haluat muuttaa.

5. Klikkaa kopiointi CD-levyltä -kohdan alla olevaa pientä kolmiota \rightarrow alusta \rightarrow Wav (häviötön). Kappale muuttuu Wav-muotoon ja tallentuu kohtaan tiedostot \rightarrow musiikki

MediaPlayerin versiosta riippuen näkymä voi olla erilainen. Tiedostomuodon muuntaminen voidaan tehdä myös kohdassa kopiointiasetukset.

Kopioi "lempimusa"-

taulusta stop-merk-

ki ja liitä se kaikkiin

musiikkia sisältäviin

tauluihin.

Musiikin liittäminen ruutuun:

1. Klikkaa 2 x ruudun päällä

2. Valitse Lisää...

- 3. Ääni välilehdellä 2x Toista ääni →Valitse äänitie-
- dosto \rightarrow Selaa \rightarrow Valitse kappale tietokoneelta

4. Valitse ok \rightarrow Tallenna

VIDEOT

Video voi olla missä tahansa Windowsin tukemassa

muodossa. Voit tarvittaessa muuntaa videotiedoston muotoa jonkin muunnosohjelman avulla, joita voi ladata maksutta internetistä. Esim. Any Video Converter.

Videon liittäminen ruutuun:

- 1. Valitse ruutu johon haluat lisätä videon tai josta haluat käynnistää videon.
- 2. Valitse työkalupalkista ylhäältä kohta Painike ja tästä Video
- 3. Selaa ja etsi haluamasi video \rightarrow Avaa
- 4. Valitse, haluatko näyttää videon painikkeessa vai koko näytöllä
- 5. Kuittaa \rightarrow ok

Kaikki koneet eivät näytä videoita näissä kaikissa .avi, .mpg, .mpeg tai .wmv tiedostomuodoissa. Omalla koneellasi toimivan tiedostomuodon saat parhaiten selville kokeilemalla eri tiedostomuotoisia videoita suoraan videotiedostoista.

Huom: Tallenna musiikki ja videot käyttäjän taulustossa oleviin musiikki- ja videokansioihin.



5.3.3 Toisen ohjelman avaaminen

TAIKE-tauluston kautta voi avata myös muita ohjelmia. Tauluun nimeltä tietokoneen toiminnat/tietokoneen toiminnat P (ks. luku 2.3 kuva 3) on liitetty esimerkin vuoksi muutama yleisesti käytetty ohjelma mm. Internet-selain Internet Explorer ja maalausohjelma Paint.

Mikäli käyttäjällä on ohjelmia, joita hän käyttää usein, ne kannattaa laittaa aukeamaan em. taulun kautta. Se tapahtuu näin:

- 1. Avaa taulu tietokoneen toiminnat /tietokoneen toiminnat P
- 2. Aseta tyhjään ruutuun kuva ja teksti.
- 3. Klikkaa 2 x ruudun päällä
- 4. Valitse Lisää...
- 5. Valitse Työpöytä-välilehdeltä Aja ohjelma klikaamalla 2 x klikkaus.
- 6. Valitse halutun ohjelman käynnistystiedosto (.exe) sen asennushakemistosta (esim. "C:\Program Files\Internet Explorer\iexplore.exe")
- 7. ok \rightarrow tallenna



TAIKE-taulusto on laaja järjestelmä, joka otetaan käyttöön pala kerrallaan käyttäjälle asetettujen lähitavoitteiden ja kiinnostuksen kohteiden mukaan. Yleensä pitkän tähtäimen tavoitteena on, että käytöstä tulee itsenäistä ja jokapäiväistä, mutta sanaston sujuva käyttäminen ja lauseiden muodostaminen merkki merkiltä ei välttämättä ole kaikkien käyttäjien tavoitteena. Heidän pitkän tähtäimen tavoitteensa voi olla hyödyntää valmiita ilmauksia ja multimediaa itselleen mielekkäissä tilanteissa.

Käyttöönotossa voidaan edetä seuraavien vaiheiden mukaan. Kirjaamisessa kannattaa käyttää apuna käyttöönottoon liittyviä lomakkeita, jotka löytyvät oppaan mukana tulevasta tallennusmediasta tiedostoina. Lomakkeet voi tulostaa myös osoitteesta www.tikoteekki.fi ("TAIKE-materiaalit").

1. Kun kommunikoinnin arviossa päädytään suosittelemaan TAIKE:a, varmistetaan lähi-ihmisten resurssit tukea TAIKE:n käyttöä. Tällöin päätetään, **kuka vas**taa TAIKE:n käyttöön liittyvistä asioista. Kommunikoinnin arviossa pohditaan myös pitkän tähtäimen tavoitetta eli mikä voisi olla TAIKEn rooli tämän käyttäjän elämässä tulevaisuudessa (www.tikoteekkiverkosto.fi/apuvalinepalvelut)

2. Lähitavoite määritellään suhteessa käyttäjän kommunikointitaitoon, kiinnostuksen kohteisiin ja pitkän tähtäimen tavoitteeseen. Lähitavoitteet ovat mieluummin muutamia pieniä ja konkreettisia kuin yksi iso epämääräinen tavoite. Tauluston aloitustauluksi laitetaan se taulu tai osio, joka vastaa käyttäjän lähitavoitetta.

3. **Kirjataan ylös keinoja,** joiden avulla päästään lähitavoitteeseen ja kuka vastaa niiden toteutumisesta. Näistä asioista on hyvä päättää:

- Miten TAIKE kulkee mukana? Jos se ei ole aina mukana, niin milloin ja missä tilanteissa TAIKE on käyttövalmiina sekä miten käyttäjä saa sen halutessaan esille?
- Milloin koneen akkua ladataan?
- Minkälainen on lähi-ihmisten mahdollisuus ja tarve saada ohjausta tai koulutusta?
- Mistä löytyy aikaa lähi-ihmisten omaan harjoitteluun ja muokkausten tekemiseen?
- Ketä kuuluu ns. tukiverkostoon eli mistä voi kysyä neuvoja?
- Mitä asioita käyttäjän täytyy tuntea TAIKE:n toiminnasta tämän lähitavoitteen saavuttamiseksi?
- Milloin ja missä tilanteessa lähitavoitetta harjoitellaan?
- Miten harjoitellaan? -käytännön ideoita



4. **Yksilöllisten muutosten tarve** kannattaa miettiä sen mukaan, mikä on käyttäjän kulloinenkin lähitavoite. TAIKE:n käyttöönottoa ei tarvitse aloittaa tekemällä heti aluksi valtavaa määrää muutoksia. Aluksi sovitaan ja kirjataan ylös kuka/ketkä tekevät muutoksia ja minkälaisia.

5. **Toimintaa lähitavoitteen saavuttamiseksi**. Sovittujen käyttötilanteiden lisäksi käyttäjälle tulee antaa mahdollisuus itsenäiseen tutustumiseen TAIKE:en.

6. **Arviointia ja uusia tavoitteita.** Mikäli käyttäjän lähi-ihmiset eivät ole jatkuvassa yhteydessä toisiinsa, voidaan käyttötilanteisiin liittyviä muistiinpanoja kirjata erilliseen vihkoon. Lähi-ihmisten tulisi tavata toisensa aika ajoin ja päivittää tieto siitä, miten lähitavoitteessa on edistytty ja miettiä samalla uusia tavoitteita.



7. OPPAASSA KÄYTETYT TERMIT

taulu

Yhden näytön kokoinen viestiruutujen kokonaisuus. Kommunikointiohjelman omassa oppaassa käytetään taulusta nimikettä sivu.

ponnahdussivu

Näyttöä pienempi oranssi- tai vaaleansinitaustainen taulu, joka ilmestyy tavallisen taulun päälle. Ponnahdussivussa ei ole päärakennetta.

taulusto

Useista tauluista koostuva kokonaisuus/päärakenne. Jokaisen taulun yläosassa oleva aina samansisältöinen ruudukko.

päätaulu

TAIKE-taulusto jakaantuu useaan osioon. Päätaulu on jokaisen osion ensimmäinen taulu.

toimintataulu

Taulu, jota käytetään jonkin toiminnan yhteydessä (pelit, leikit yms). Toimintataulu on yleensä yhden taulun kokonaisuus, jossa voi olla ponnahdussivuja, mutta josta ei siirrytä toiminnan sisällä toisiin tauluihin.

aihetaulu

Taulu, jonka avulla keskustellaan jostakin tietystä aiheesta.

asiointitaulu

Taulu, jonka avulla keskustellaan erilaisissa asiointitilanteissa (esim. lääkäri, kioski).

kirjoitustaulu

Taulu, jonka avulla käyttäjä voi kirjoittaa.

sanasto

TAIKE-tauluston osio, jossa on tuhansia sanoja luokiteltuna sanaluokittain.

aihepiirit

TAIKE-tauluston osio, jossa sanat on luokiteltu kommunikointikansioista tutulla tavalla useimmiten aihepiirin mukaan.

ruutu

Usein neliönmuotoinen kehystetty alue, jota klikkaamalla kuuluu joko sana tai viesti, tai taulu linkittyy toiseen tauluun. Käytössä olevassa ruudussa on aina jokin merkki. Kommunikointiohjelmassa ja sen omassa oppaassa käytetään ruudusta nimikettä painike.



merkki

Ruudussa näkyvä kuvio, joka kuvastaa ruudussa olevan viestin sisältöä.

Kotuksen sanalista

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksella on taivutustiedoin täydennetty nykysuomen sanalista. "Sanalista ei ole tyhjentävä tai auktoritatiivinen luettelo suomen kielen sanoista, vaan sen on tarkoitus mm. toimia apuvälineenä suomen kieltä käsittelevien tietokoneohjelmien ja suomenkielisten käyttöliittymien kehitystyössä."

